

- педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. Вип. 129. Том 3. Серія : Педагогічні науки : Збірник. – Чернігів : ЧНПУ, 2015. – С. 141–144
8. Компетентісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О.В. Овчарук. – К. : «К.І.С.», 2004. – 112 с.
9. Ващенко О. М. Фізкультурно-оздоровчі заходи в режимі навчального дня молодшого школяра : навч.-метод. посіб. / О.М. Ващенко, В.М. Єрмолова, Л.І. Іванова та ін. – Кам'янець-Подільський : Абетка, 2012. – 192 с.

БЕЗПЕКА ЛЮДИНИ В УМОВАХ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ВИСОКОЕФЕКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ІНТЕНСИВНОГО НАВЧАННЯ

*Стрельніков В.Ю.
м. Полтава*

***Анотація.** У статті розглядаються теоретичні засади побудови концепції проектування системи інтенсивного навчання, що забезпечує безпеку людини. Визначається зміст основних понять цієї концепції.*

***Ключові слова:** безпека людини, концепція, проектування, система, дидактична система, інтенсивне навчання, технологія навчання.*

Із входженням України в глобальний економічний, інформаційний, культурно-освітній простір перед системою вищої освіти постає завдання підготовки студентів до конкурентоспроможного і безпечного професійного життя в ньому, з'являється замовлення на високоефективні технології навчання, запровадження методів інтенсивного навчання.

Інтенсифікація має відображати основні аспекти дидактичної системи: проектування, організацію навчальної діяльності, мотивацію і стимулювання навчальної діяльності, контроль. Комплексний підхід, який узагальнює досвід психології, педагогіки, фізіології вищої нервової діяльності, має вирішити проблему інтенсифікації на системній основі.

Компоненти дидактичної системи є основою для побудови системи інтенсивного навчання. Під інтенсивним навчанням розуміємо таке навчання, коли застосовуються не використовувані у звичайному навчанні психологічні резерви особистості і діяльності студентів. Звідси, в умовах запровадження високоефективних технологій інтенсивного навчання має забезпечуватися безпека людини.

Аналіз публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми, показав загострення уваги на проблемі можливостей і меж застосування навіювання у навчальному процесі, зокрема, із: гіпнопедії (Л. Близниченко, В. Вахмістров, А. Ромен, А. Свядош, А. Хильченко), вивчення іноземної мови у стані релаксації (С. Лібіх, Е. Рейдер, І. Шварц), впливу неусвідомленої інформації на якість засвоєних знань (Б. Хачапурідзе), навіюваності і конформізму (В. Бакеев, А. Сопиков та ін.), сугестопедії (Г. Лозанов), навіюваності і психології учнів (А. Бодалев, А. Ковалев, Л. Рувінський).

Як бачимо, конкретні аспекти проектування навчання, які мали метою його інтенсифікацію, досліджувалися широким колом авторів. Зокрема, особливості проектування інноваційних технологій навчання досліджувала Л. Лебедик [2–7]. Разом з тим, аналіз наукових праць показав, що вони здебільшого стосувалися інтенсивного вивчення іноземної мови та практичного застосування сугестопедії Г. Лозанова. Поза увагою дослідників залишилися питання проектування системи інтенсивного навчання з урахуванням можливостей інформаційних технологій та забезпечення безпеки

людини в умовах її запровадження.

Зважаючи на це, *метою* даної статті став пошук теоретичних засад побудови концепції проектування системи інтенсивного навчання з урахуванням безпеки людини в умовах її запровадження, можливостей інформаційного суспільства та теоретичних надбань у педагогіці, зроблених на основі системного підходу.

Завданням дослідження стало з'ясування основних понять концепції проектування системи інтенсивного навчання: «концепція», «проектування», «система», «дидактична система», «інтенсивне навчання», «технологія навчання» та її види, «складові системи інтенсивного навчання» (мета, зміст, форми, засоби, методи, матеріальна база навчання), адже будь-яке проектування розпочинається з чіткого визначення того, що проектувати, як проектувати, яка мета проектування тощо.

Розпочинаючи виклад *суті й результатів* нашого теоретичного дослідження, зазначимо, що термін «концепція» є системою поглядів на процеси і явища в освіті, як провідний замисел, який визначає стратегію дій під час здійснення реформ, програм, проектів, планів; «концепція інтенсивного навчання» – система поглядів на навчання, яка враховує логіку побудови наукового знання і дає змогу вчити швидко, якісно, радісно, з найменшими затратами ресурсів (сил, часу, коштів тощо).

Сутність *проектування* системи інтенсивного навчання полягає у визначенні (аналізі) вихідних умов, факторів і характеристик навчального процесу і побудові його прогнозованої моделі. На наш погляд, застосування поняття «проектування» в педагогіці сприятиме перегляду уявлень про деякі традиційні категорії, вирішенню ряду методологічних проблем, оскільки розширить термінологічний простір науки.

Класичне проектування в технічних науках (М. Азімов, Л. Арчер, В. Гаспарський, Дж. Джонс, Я. Дитріх, П. Хілл та ін.) традиційно розуміється як підготовчий етап виробничої діяльності. Воно призначене для вирішення актуальної технічної проблеми, основою його є винахід; зміст проекту визначається ціннісними орієнтаціями; у процесі проектування моделюється певний об'єкт дійсності; у підсумку проект придатний для масового тиражування.

Хоча ці характеристики мали б бути збережені в педагогіці, часто вони ігноруються, що веде до хаосу в термінології, унеможливує розуміння наукових результатів. Знаходимо такі варіанти визначень: 1) «вирощування» новітніх форм спільності педагогів, учнів, педагогічної громадськості, нових змісту і технологій освіти, засобів і технологій педагогічної діяльності і мислення; 2) діяльність, спрямована на розробку і реалізацію освітніх проектів, під якими розуміються оформлені комплекси інноваційних ідей в освіті, у соціально-педагогічному русі, в освітніх системах і інститутах, у педагогічних технологіях; 3) попередня розробка основних деталей майбутньої діяльності учнів і педагогів [2].

Та все ж, виходячи з класичних уявлень про сутність проектування, зберігаючи його ключові особливості, проектуванням у діяльності педагога ми вважаємо цілеспрямовану діяльність щодо створення проекту як інноваційної моделі освітньої (дидактичної і виховної) системи, орієнтованої на масове використання.

Аналізуючи поняття проектування, ми дійшли висновку, що в діяльності викладача воно є процесом створення проекту, що відображає вирішення тієї чи іншої проблеми. Проект здійснюється в умовах навчального процесу і спрямований на забезпечення його ефективного функціонування і розвитку. Він обумовлений потребою вирішення актуальної проблеми, має творчий характер і спирається на ціннісні орієнтації. Результатом проектування є модель об'єкта педагогічної дійсності, що має системні властивості, ґрунтується на дидактичному винаході, оскільки в її основі – новий спосіб вирішення проблеми, що передбачає можливе використання.

Ґрунтуючись на теоретичних надбаннях дидактики вищої школи, зроблених на основі системного підходу, поняття «система» визначаємо як сукупність елементів,

взаємозалежних між собою так, що виникає певна цілісність, єдність. Система повинна мати такі ознаки: а) зв'язки елементів; б) властивості (призначення, функції), відмінні від властивостей окремих елементів; а також такі особливості: цілісність, структурність, взаємозв'язок системи й середовища, ієрархічність, множинність опису.

Оскільки дидактика є наукою про навчання, а термін «педагогіка» позначає сукупність наук, вважаємо за доцільне надавати перевагу не поняттю «педагогічна система» (як це поширено у педагогічних дослідженнях), а «*дидактична система*». «Дидактична система» – спеціально створена цілісна єдність педагогів, студентів, засобів, технологій та умов навчання, яка дозволяє побудувати управління пізнавальною діяльністю студентів з метою досягнення певного рівня їх професійної підготовки.

Дидактична система є упорядкованою множиною взаємопов'язаних та взаємообумовлених цілісних структурних та функціональних компонентів, що становлять єдине ціле в своїй структурі, поєднаних спільними цілями, мотивами і завданнями, спрямованими на виховання та навчання особистості. Схематично дидактичну систему можна зобразити як зв'язок її елементів: викладач; студент; зміст навчання; технології навчання; засоби навчання (умови); мета; середовище; F – якість (функція) системи; G – системотворчий фактор, який, як правило, означає діяльність, її різновиди та іншу взаємодію між елементами.

Поняття «*інтенсивне навчання*» ми трактуємо як посилене, напружене навчання, яке дає найвищу продуктивність; яскраве, насичене (з франц. *intensif* – інтенсивний, посилений від *intense* – інтенсивний, навантажений, посилений, різкий; з лат. *intensus* – сильний, напружений, енергійний, живий). Напевно, більш відповідним було б застосування терміну «*акселеративне*» або прискорене навчання (від лат. *accelero* – прискорюю, англ. – *accelerative learning*) – навчання, за допомогою якого можна швидко, ефективно і просто чомусь навчитися.

Свідченням непрофесійного підходу і неповаги до міжнародної педагогічної науки є вживання терміну «педагогічна технологія», яке, на наш погляд, є необґрунтованим. Це – невдалий переклад з англійської мови багатозначного слова «*education*», особливо, якщо воно йде у поєднанні з іншими словами. Так, англійське «*education technology*» породило український сурогат «освітня технологія», яким, поряд із «педагогічною технологією», хочуть витиснути абсолютно відповідне суті поняття «*технологія навчання*». Якщо освіта є «сукупністю навчань», то первинним є поняття «технологія навчання», а не «освітня технологія» (власне, що саме «технологізується»?).

Дослідники, з'ясовуючи суть понять «педагогічна технологія» (С. Сисоєва, Г. Селевко та ін.), «дидактична технологія» (Д. Чернілевський та ін.), вказують на існування близько трьохсот різних визначень терміну «технологія» – сучасний метод створення, застосування і визначення всього процесу викладання та засвоєння знань із урахуванням технічних і людських ресурсів та їхньої взаємодії, що ставить своїм завданням оптимізацію форм освіти (В. Беспалько); системність і конструювання навчального процесу, котрі гарантують досягнення поставленої мети (М. Кларін). Ці визначення не зовсім вдалі, особливо перше, через великий обсяг і тавтологічність, із чим погоджується і його автор.

Ми розглядали поняття «технологія навчання» у дидактичному аспекті, тобто як спосіб взаємодії суб'єктів навчання. Технологія розглядалася як певна послідовність операцій, дій, спрямованих на досягнення навчально-виховної мети (Л. Байкова), як система, в якій послідовно втілюється на практиці заздалегідь спроектований навчально-виховний процес (В. Беспалько), як сума науково обґрунтованих заходів виховного впливу на людину чи групу людей, галузь професійної підготовки педагога, пов'язана з його творчістю і майстерністю (Н. Щуркова).

В одному з навчальних посібників для студентів магістратури [1, с. 146–176] зроблено аналіз сучасних технологій навчання. Автор наводить визначення поняття «педагогічної технологія» В. Монахова – продумана в усіх деталях *модель* педагогічної діяльності з *проектування*, організації та проведення навчального процесу з безумовним забезпеченням комфортних умов для учнів та вчителя [1, с. 150–151].

Педагогічна технологія трактується ЮНЕСКО як системний *метод* створення, застосування і визначення усього процесу викладання і засвоєння знань з урахуванням технічних і людських ресурсів в їх взаємодії, що ставить своїм завданням оптимізацію форм навчання (С. Вітвицька [1, с.151]).

Є визначення цього явища через терміни – система, наука, мистецтво, процес тощо. Якщо коротко визначати суть терміну *технологія навчання*, то це жорсткий алгоритм прийомів, методів, технік навчання, який гарантує досягнення мети.

Хоча, за нашим переконанням, термін «технологія» стосовно педагогічних явищ звучить дещо формально, адже він більше характеризує механічні процеси, взаємодію людини з предметами, речами, навчальним середовищем, а не взаємодію людей. Лише умовно можна перенести його на цю сферу, дотримуючись загальноприйнятого визначення технології як сукупності прийомів, застосовуваних у якійсь справі.

Викладач може мислити категоріями «гуманізм, інтелігентність, свобода, розвиток, самостійна особистість» або «ефективні технології, контроль, вимірювання». Правда, можливий і третій варіант: розмови про гуманізм, інтелігентність, творчість є частиною технології, характерною підміною понять, тобто найбільш соціально небезпечним варіантом. Адже відбувається інфляція цінностей, слова перестають мати смисл, людина перестає розуміти, з чим має справу, стає об'єктом всіляких маніпуляцій. Щоб цього не сталося, слід термін «технологія навчання» вживати тоді, коли є чітка алгоритмічна послідовність і гарантується одержання кінцевого результату. Тому аналіз технології кооперативного навчання передбачав розкриття алгоритму дій і критеріїв гарантованого результату, проектування – побудову системи завдань і дій суб'єктів даної системи.

На нашу думку, звернення до проблеми технології навчання є породженням усвідомлення викладачами відриву педагогічної науки від практики. Недостатньо того, що наука формулює теорію, вона має «заземлитись» через застосування конкретної технології її впровадження в життя. Технології навчання, у тому числі й технології інтенсивного навчання, є певним механізмом, що приведуть у перетворюючий рух всю систему вищої школи. Відбувається зустрічний рух теорії і практики, які й породжують технологію. Технологія має викликати до життя те, чого не існує, ініціювати розвиток вищої школи у потрібному напрямі.

Практика показала, що ефективність технологій інтенсивного навчання полягає ще і в тому, що учасники процесу плекають у собі: доброзичливість, відсутність агресії; вільний прояв почуттів, який значно підвищує здатність до творчості; емпатію – вміння відчувати психологічний стан іншої людини, співчуття; способи ненасильницького спілкування – повагу до свободи вибору, зняття чи обмеження заборон, акцент на позитивному, заохочення співрозмовника, терпимість до помилок опонента під час вивчення нового матеріалу, довіру, авансування похвали; вміння розуміти, приймати і визнавати думку інших, установку децентрації – здатність стати на позицію іншого, навіть не погоджуючись з ним по суті проблеми; вміння сприймати ситуації (відповіді, пропозиції) не як гарні чи погані, а як такі, що вимагають роздумів, тобто сприймати їх як проблемні ситуації. Це вважаємо важливим висновком для забезпечення безпеки людини в умовах запровадження високоефективних технологій інтенсивного навчання.

Аналіз сутності поняття «*складові системи інтенсивного навчання*» (мета, зміст, форми, засоби, методи, матеріальна база навчання) показав, що ці складові є традиційними для будь-якої дидактичної системи, хоча у системі інтенсивного

навчання вони набувають нової якості. Для прикладу, з'являються нові засоби навчання: електронний підручник, його мультимедійна версія, електронний лист основного змісту навчання, електронний опорний конспект, теоретико-довідковий модуль, роз'яснюючий модуль, автоматизована навчальна система, комп'ютеризований задачник, комп'ютеризований лабораторний практикум, функціональний комп'ютерний тренажер, автоматизована інформаційна система, система автоматизованого проектування, автоматична система контролю знань, експертна навчальна система, автоматизована система наукових досліджень, комплексний комп'ютерний тренажер, комп'ютерні засоби навчання для ділових ігор тощо.

Висновком з даного дослідження може бути припущення про можливість співіснування різних концепцій (теоретичних побудов), але в результаті самоорганізації «виживе» лише та, яка відповідає реальній дійсності, і поступово «відіме» та, яка їй не відповідає. Концепція проектування системи інтенсивного навчання, запропонована нами, є життєво необхідною, використовується у навчальному процесі і буде доповнюватися і збагачуватися новими ідеями.

З'ясування основних понять концепції проектування системи інтенсивного навчання: «концепція», «проектування», «інтенсивне навчання», «технологія навчання» та її види, «складові системи інтенсивного навчання» (мета, зміст, форми, засоби, методи, матеріальна база навчання) дасть можливість проектанту чітко визначити, що він буде проектувати, які ресурси для цього необхідні і яких результатів він може досягти.

Перевагами концепції проектування системи інтенсивного навчання є використання різних методологічних засад, які можуть бути покладені в основу подальших наукових досліджень, забезпечивши безпеку людини в умовах запровадження високоефективних технологій інтенсивного навчання.

Список використаної літератури

1. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи: Навчальний посібник для студентів магістратури. К. : Центр навчальної літератури, 2003. 316 с.
2. Лебедик Л. В., Копитіна Л. П. Особливості лекції і семінару в умовах інтенсивного навчання у вищих навчальних закладах. Збірник наукових статей магістрів спеціальності «Педагогіка вищої школи» ПУЕТ за результатами наукових досліджень 2013-2014 навчального року. Полтава: ПУЕТ, 2014. 253 с. С. 74–79.
3. Лебедик Л. В. Особливості проектування інноваційних технологій навчання. Дидаскал : часопис / А. Бойко (гол. ред.). Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2014. Вип. 14. С. 104–107.
4. Лебедик Л. В. Проблеми впровадження новітніх технологій навчання. Гуманітарний вісник Державного вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». К. : Гнозис, 2012. Додаток 1 до Вип. 27. Том IV (37). С. 238–243.
5. Лебедик Л. В. Проектування інформаційних технологій фахової підготовки майбутніх педагогів. Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету імені В. Г. Короленка. Наукове видання «Педагогічні науки». Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2017. Вип. 71. С. 60–64.
6. Лебедик Леся. Розвиток лідерства майбутніх менеджерів у технологіях кооперативного навчання. Шлях освіти. 2008. № 3. С. 22–25.
7. Lebedyk L. Planning technologies for the preparation of high school teachers based in the experience of European countries : Study of problems in modern science: new technologies in engineering, advanced management, efficiency of social institutions. Monograph: edited by Shalapko Yuriy, Wyszowska Zofia, Musial Janusz, Paraska Olga. Bydgoszcz, Poland : University of Technology and Life Sciences, 2015. P. 749–760.